

Martti Linkola 1936–2011

Filosofian tohtori h.c. Martti Juhani Linkolan jo pitkään hauraana lepattanut elämänliekki sammui 21. helmikuuta 2011. Linkola oli syntynyt Helsingissä 17. elokuuta 1936.

Martti Linkola sai lapsuudenkodissaan eväät, jollaiset olivat vain harvalla tarjona. Koti oli sosiaalisesti suomalaisen yhteiskunnan huipulla. Isä, Kaarlo Linkola, oli Helsingin yliopiston kasvitieteen professori ja sittemmin Helsingin yliopiston rehtori, äiti puolestaan tunnettua Suolahtien sivistys-sukua. Kodin sijaintikin oli ainutlaatuinen, sillä se oli isän viran myötä yliopiston kasvitieteellisessä puutarhassa. Heti pikku Martin kotioven ulkopuolella avautui kiehtova maailma, jossa jättimäiset puut, tiheät pensastot ja kivikkoistutusten labyrintit vuorottelivat ja joka tarjosi loppumattomasti jännittäviä leikkipaikkoja.

Isän kuoltua perhe joutui muuttamaan pois satulinnasta puiden keskeltä: Martti oli silloin kuusivuotias. Muistikuva suuresta puutarhasta jäi varmasti

vahvana pojan mieleen, eikä ehkä ole liioiteltua väittää, että yhtenä juonteena Linkolan koko elämässä vaikutti eräänlainen kadonneen puutarhan kaipuu. Linkolan puutarha oli Suomen koko luonto, jonka kohtalosta hän kantoi huolta ja jonka helmaan hän usein halusi paeta.

Linkolan maailma oli alusta lähtien myös osa urbaania pääkaupunkilaisuutta. Kotikasvatuksena myötä nuori Martti oppi tuntemaan kaikki sivistyneen kaupunkilaisen elämän arvot ja muodot – jos kohta myös sen ulkokohtaisuudet ja pinnallisuudet. Linkola pystyi halutessaan ottamaan etäisyyttä tähän ”porvarilliseen” elämänmuotoon tavalla, johon vain elämänmuodon läpikotaisin sisäistänyt pystyy. Sen vastapainoksi Linkola antoi arvoa mutkattomalle kansanomaisuudelle, tavoitteli sitä joskus itsekin, mutta huonotapaisuutta ja moukkamaisuutta hän syvästi halveksi etenkin, jos tällaiseen syylistyi sivistyneenä itseään pitävä ihminen.

Linkola pääsi ylioppilaaksi vuonna 1954 maineikkaasta Helsingin Suomalaisesta Yhteiskoulusta, joskaan koulun asenneilmasto ei ollut hänelle mieleen. Siinä saattoi aistia elitistisyyttä ja aineellisen menestyksen liiallista korostusta, ja ne olivat Linkolalle vieraita. Ylioppilaselämä tarjosi uudenlaisen ilmapiirin, jossa Linkola viihtyi. Hän heittäytyi innolla mukaan Eteläsuomalaisessa osakunnassa virinneisiin kulttuuriharrastuksiin, ja akateemisen juhlakulttuurin kepeät puolet viehättivät häntä. Tällaisissa yhteyksissä Martti Linkola, tuttavallisesti Mapa, oli seurueen hauska keskipiste hersyvän huumorinsa ja joviaalisen luonteenlaatunsa ansiosta. Usein Mapa kritisoi vallalla olleita muoti- ja kehityssuuntia tai niiden edustajia mutta teki sen tavalla, joka ei voinut loukata ketään. Mapa onnistui harvinaislaatuisella tavalla pukemaan terävänkin ironian sovittavan huumorin kaapuun. Tällainen kepeä ”gosselynne” säilyi Mapassa iän karttuessakin.

Linkola ryhtyi aluksi opiskelemaan luonnontieteitä, mutta opinnot tuntuivat liian ulkokohtaisilta ja mekaanisilta. Hän siirtyi arkeologian ja kansatieteen pariin, ja arkeologian opiskelijana hän sai osallistua vuonna 1964 kuuluisaan Nubian retkikuntaan. Linkola tarkkaili paikallista elämänmenoa myös kansatieteilijän silmin, ja kun Niilo Valonen seuraavana vuonna pyysi Linkolaa hoitamaan Kansatieteen laitoksen assistentin tointa, oli Linkolan tieteellinen koti löytynyt. Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kansatieteen assistenttina ja sittemmin Jyväskylän yliopiston kulttuuriantropologian assistenttina Linkola kouliutui sekä hyväksi pedagogiksi että oivaltavaksi tutkijaksi. Hänen erikoisalueekseen kiteytyi luontoon sidoksissa ollut saamelaiskulttuuri. Pohjoiset miljööt olivat tulleet Linkolalle tutuiksi jo kouluvuosien retkillä sedän asuinpaikkakunnalla Kuusamossa, mutta ennen muuta lintuharrastus vei hänet Lappiin ja samalla saamelaisten pariin. Pro gradu -tutkielma käsitteli Enontekiön porosaamelaisten muuttoreittejä, ja Linkola tekikin sittemmin yli kahdenkymmenen vuoden mittaisen päivätyön Museovirastossa saamelaiskokoelmien intendenttinä. Sitä ennen

hän oli hankkinut museokokemusta Kuopion museon kulttuurihistoriallisen osaston johtajana ja muun muassa toimittanut museon perinteikkäessä Aarni-sarjassa ansiokkaan niteen itäsuomalaisesta ympäristöstä (1976). Yliopistomaailmaakaan ei Linkola jättänyt. Hän opetti Oulun yliopistossa saamelaiskulttuuria ja toimi 1992–1993 yliopiston kulttuuriantropologian professorina. Oulun yliopiston filosofian kunniatohtorin arvo Linkolalle, pohjoisen tutkijalle ja kuvaajalle, myönnettiin 2002.

Kansallismuseossa T. I. Itkonen oli edustanut saamelaiskulttuurin tuntemusta ja tutkimusta suvereenilla tavallaan aina vuoteen 1955 saakka. Hänen jälkeensä jättämän aukon täytti vasta Linkola vuonna 1976. Linkola ryhtyi kartuttamaan museon saamelaiskokoelmaa ja teki sen uudenlaisten keruuperiaatteiden airuena. Hän katsoi, että etenkin vanhaa ja arvokasta esineistöä ei saanut viedä pois saamelaisalueilta, vaan se oli jätettävä saamelaisille itselleen. Linkola keskittyi keräämään korkeatasoista uutta mutta perinteeseen pohjaavaa saamelaista käsityötä. Ymmärtämystä keruupoliitikalleen hän ei heti kaikilta saanut. Sitäkin mieluisampaa Linkolalle oli, kun hän saattoi toteuttaa periaatteitaan Inarissa vuonna 1998 avatun saamelaismuseo Siidan suunnittelutehtävissä. Myös Lappia koskevan neliosaisen teossarjan (1983–1985) toimitustyössä ja artikkelien kirjoittajana Linkola hyödynsi pohjoisten alueiden ja saamelaiskulttuurin tuntemustaan. Suomen Museon toimittajan tehtävät (1978–1986) sopivat toimitustyöstä kiinnostuneelle museomiehelle.

Tärkeimmän panoksena yhteiskunnalle Linkola antoi varmaankin yleis-tajuisten esitysten laatijana, tyylitaidon mestarina. Julkaisuväyliä oli monia Eteläsuomalaisesta Ylioppilaslehteen ja Kotiseudusta Valvojaan. Linkola kirjoitti myös tieteellisiä artikkeleita. Ansiokkaimpiin kuuluu yhdessä Pertti J. Pellon ja Pekka Sammallahten kanssa julkaistu *The Snowmobile Revolution in Lapland* (1968), jossa tarkastellaan moottorikelkan käyttöönoton porotalouteen tuomia sosiaalisia ja taloudellisia muutoksia. Tutkimus oli tuolloin uudentyyppinen innovaatio- ja muutostutkimus: Linkola itse nimitti sitä vaatimattomasti ”pikaraportiksi”.

Kirjoista vaikuttavimmat ovat *Viimeiset erämaat* (1966) ja *Entinen Kemijoki* (1976). Edellinen, Linkolan kokonaan kirjoittama, esittelee Suomen silloiset kansallis- ja luonnonpuistot, jälkimmäisessä Linkola oli toimittajana. Sen kirjoittajakunnassa on joukko eteviä Kemijokialueen luonnon, historian, arkeologian ja kansatieteen tutkijoita ja tuntijoita, ja hieno kuvitus myötäilee artikkeleita. Monet kuvat ovat Linkolan itsensä ottamia, sillä sekä luonnon- että kulttuurimaiseman valokuvaus oli hänen mieliharrastukseensa. Teos muodostaa monipuolisen, nostalgian sävyttämän synteessin luonnosta ja ihmisestä samalla tavalla kuin tämä yhteys näkyi Linkolan omassa persoonassa.

Valtioneuvoston asettaman maisematoimikunnan puheenjohtajuus 1977–1980 oli Linkolan yhteiskunnallisista toimista merkittävimpiä. Toimikunnan työ oli vaikuttamassa Ympäristöministeriön perustamiseen 1983. Myös Talonpoikaiskulttuurisäätiössä Linkola toimi innokkaasti ja oli säätiön varapuheenjohtajana 1985–1990. Vaikka Linkola tunsikin hyvin 1970-luvun uudet kaupunkikansatieteelliset virtaukset, hän koki vanhaa arvostavan, joissakin suhteissa selkeän konservatiivisen suhtautumistapansa ansiosta katoamassa olevan talonpoikaisen kulttuurimuodon itselleen läheisimmäksi. ”Aito” ihminen ja ”aito” luonto kohtasivat siinä parhaiten. Ei ole yllätys, että Linkola kuului talonpoikaisuuteen painottuvan kolmiosaisen *Sukupolvien perintö* -teossarjan (1984–1985) toimituskuntaan – käytännössä päätoimittajana. Linkola itse kirjoitti sarjaan artikkelit rakentamisesta, asumisesta ja kulttuurimaisemasta, jonka merkitystä ja arvoja hän monissa muissakin yhteyksissä toi kauniilla tavalla esille.

Vaikka Linkolaa kiinnostikin nimenomaan vanha talonpoikaiskulttuuri, ei se merkinnyt pitäytymistä vanhoihin menetelmiin ja vanhoihin näkökulmiin. Assistenttivuosinaan Linkola oli mukana metodisesti kokeilevissa tutkimushankkeissa sekä Helsingissä että Jyväskylässä. Hän oli helsinkiläisine assistenttitovereineen jopa innolla soveltamassa 1960-luvulla muotiin tulleita kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Tuloksia nähtiin Asikkalan Isö-Äiniötä koskevassa kylän yhteistyömuotoja kartoittavassa kontaktitutkimuksessa 1969. Tieteenfilosofisia luokituksia käyttäen Linkola olisi kuitenkin ennen muuta laadullisen tutkimussuunnan edustaja, ymmärtäjä, hermeneutikko. Myös kulttuuriekologina häntä voitaisiin pitää; mutta Linkola itse tuskin olisi halunnut sijoittaa itseään vierasperäisiltä kalskahtavien oppisuuntien mukaisesti lokeroihin. Vilkunalainen elämänmakuinen tutkimus- ja esitystapa selvästikin puhutteli häntä eniten.

Martti Linkolan rehevä hahmo, tuuhea tumma tukka ja tummat viikset jäivät helposti satunnaisenkin kohtaajan mieleen. Ulkoinen olemus oli suomalaisittain epätavallinen, mutta epätavallinen oli intensiteetissään myös Linkolan persoonallisuudesta heijastuva luontainen sivistyneisyys. Taustalta kuului syvä ymmärrys elämästä sen kirkkaine ja tummine sävyineen.

Juhani U. E. Lehtonen

Valokuva: Ville Wallgren 1987, Museovirasto.